Η ευθύνη τού νέου Ισραήλ: Σχόλιο στη μνήμη τού προφήτη Αμώς (Μιλτιάδου Κωνσταντίνου, Ομ. Καθηγ. Α.Π.Θ. – Άρχ. Διδασκάλου του Ευαγγελίου τής ΜτΧ Εκκλησίας)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 15 Ιουνίου, 2023

ΠΑΛΑΙΟΔΙΑΘΗΚΙΚΑ

(15 Ιουνίου)

Ο προφήτης Ἀμώς, οἱ λόγοι τοῦ ὁποίου περιέχονται στό ὁμώνυμο βιβλίο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καταγόταν ἀπό τό χωριό Θεκουέ, χτισμένο στά ὑψώματα τῶν δυτικῶν παρυφῶν τῆς ἐρήμου τοῦ Ἰούδα, 17 χλμ. νότια της Ἱερουσαλήμ. Ἦταν κτηνοτρόφος (1:1· 7:14) καί γεωργός (7:14), ἀλλά ἔδρασε περιστασιακά ὡς προφήτης στό βασίλειο τοῦ Ἰσραήλ. Ἀπό τή συλλογή τῶν προφητειῶν κατά τῶν λαῶν τῆς νοτιοδυτικῆς Ἀσίας (1:3-2:16), οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται σέ γεγονότα πού προηγήθηκαν τῆς ἀσσυριακῆς κυριαρχίας στήν περιοχή, προκύπτει ὅτι ἡ προφητική δράση τοῦ Ἀμώς ὑπῆρξε σύντομη καί δέν συνεχίστηκε μετά τή βασιλεία τοῦ Ἱεροβοάμ Β΄ (787-747 π.Χ.), καθώς διακόπηκε βίαια, ὅταν οἱ σκληροί λόγοι του κατά τοῦ βασιλιᾶ προκάλεσαν τήν ἀντίδραση τοῦ ἱερέα Ἀμασία τοῦ βασιλικοῦ ἱεροῦ τῆς Βαιθήλ, ὁ ὁποῖος καί τοῦ ἀπαγόρευσε νά κηρύττει, ἐκδιώκοντάς τον ἀπό τή χώρα (7:10-17). Ἔτσι, ὡς **χρόνος δράσης τοῦ προφήτη Ἀμώς** πιθανολογεῖται ἡ περίοδος τῆς ἀκμῆς τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραήλ, **γύρω στό 760 π.Χ.**

Ἡ δράση τοῦ προφήτη Ἀμώς συμπίπτει μέ μία περίοδο, κατά τήν ὁποία, μετά ἀπό μακροχρόνιες πολεμικές ἀντιπαραθέσεις μεταξύ Ἰσραηλιτῶν καί Ἀραμαίων τῆς Συρίας, ἐπικρατοῦσε στήν εὐρύτερη περιοχή εἰρήνη, μέ ἀποτέλεσμα τήν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καί τήν εἰσροή πλούτου στή χώρα, πού συνοδεύτηκε ὅμως ἀπό μεγάλη κοινωνική ἀνισότητα. **Σ’ αὐτήν τήν κοινωνία, πού φαινομενικά εὐδαιμονεῖ καί νιώθει ἀσφαλής, καλεῖται ὁ Ἀμώς, γιά νά προειδοποιήσει ὅτι ἡ κρίση τοῦ Θεοῦ, πού θά ἐκδηλωθεῖ μέ πόλεμο καί ἐξορία, πλησιάζει**.

Ἡ κριτική πού ἀσκεῖ ὁ Ἀμώς κατά τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας δέν στηρίζεται στήν ὅποια αὐθεντία διαθέτει ὡς προφήτης, ἰδιότητα τήν ὁποία, ἄλλωστε, ἀρνεῖται γιά τόν

ἑαυτό του (7:14), ἀλλά στήν ἀκλόνητη πεποίθησή του ὅτι κλήθηκε ἀπό τόν Θεό γιά τό ἔργο αὐτό (3:8). Αὐτό ἀκριβῶς τό στοιχεῖο ἀποτελεῖ τό κλειδί γιά τήν κατανόηση τόσο τῆς στάσης τοῦ προφήτη, ἡ ὁποία μαρτυρεῖ **ἀπόλυτη βεβαιότητα καί σταθερότητα γιά τήν ἀλήθεια τῶν ὅσων ἐξαγγέλλει** κατά τήν ἀντιπαράθεσή του μέ τίς ἡγετικές τάξεις τοῦ Ἰσραήλ. Ὁ Ἀμώς δέν ἐξαγγέλλει ἁπλῶς κάποιες ἀλήθειες τίς ὁποῖες οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὑποχρεωμένοι νά ἀποδεχθοῦν ὡς προερχόμενες ἀπό τόν Θεό. Ἀντίθετα, **ἀπευθύνεται στή λογική τῶν ἀκροατῶν** του, ἀποφεύγοντας, ἀκόμη καί στά ὁράματά του, τίς αἰνιγματικές καί γριφώδεις ἐκφράσεις, ἀλλά μέ παραδείγματα καί εἰκόνες ἀπό τήν καθημερινή ζωή καί συγκροτημένο σκεπτικό τούς καλεῖ νά ἐξάγουν τίς ἀναγκαῖες συνέπειες ἀπό τήν εἰδική τους σχέση μέ τόν Θεό, ἡ ὁποία καθορίζεται ἀπό τίς ἀρχές τῆς Διαθήκης. Ἔτσι, ἐνῶ ἀναφέρεται κατά κύριο λόγο σέ ἠθικά καί κοινωνικά ζητήματα, ἀναπτύσσει μιά ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρουσα θεολογία.

Προκειμένου οἱ ἀναγνῶστες τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀμώς νά κατανοήσουν τίς θεολογικές προϋποθέσεις τῆς κατά τοῦ Ἰσραήλ κριτικῆς τοῦ προφήτη, ὁ συντάκτης τοῦ κειμένου προτάσσει τῆς συλλογῆς τῶν σχετικῶν προφητειῶν (3:1-6:14) μιά **σύντομη εἰσαγωγή**, δύο μόλις στίχων, ὅπου **ὁ ἴδιος ὁ Θεός περιγράφει τή σχέση του μέ τόν λαό του καί τίς συνέπειες τῆς σχέσης αὐτῆς**:

Ἀκοῦστε αὐτόν τόν λόγο, πού ὁ Κύριος ἀπηύθυνε ἐναντίον σας, λαέ τοῦ Ἰσραήλ, καί ἐναντίον ὅλων τῶν φυλῶν πού ἔβγαλα ἀπό τή χώρα τῆς Αἰγύπτου: «Ἐσᾶς μόνον γνώρισα ἀπ᾽ ὅλες τίς φυλές τῆς γῆς, γι᾽ αὐτό κι ἐσᾶς θά τιμωρήσω γιά ὅλες τίς ἁμαρτίες σας» (3:1-2).

Τό πρωτάκουστο κήρυγμα τοῦ Ἀμώς στήν ἐνότητα πού προηγήθηκε (2:4-16) γιά τήν ἐπικείμενη κρίση τοῦ Θεοῦ κατά τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ του προκαλεῖ, ὅπως εἶναι ἀναμενόμενο, πλῆθος ἀντιδράσεων καί ἐρωτηματικῶν στούς ἀκροατές του, καθώς ἀνατρέπει παγιωμένες ἀπό αἰῶνες στή συνείδηση τοῦ λαοῦ ἀντιλήψεις. Σύμφωνα μέ τήν κρατοῦσα στούς ἀκροατές τοῦ προφήτη ἀντίληψη, ὁ Ἰσραήλ βρισκόταν, ὡς ἐκλεκτός λαός τοῦ Θεοῦ, κάτω ἀπό τή συνεχῆ προστασία του, προνόμιο τό ὁποῖο δέν ἔχανε οὔτε ὅταν ἁμάρτανε, ἐφόσον πάντα μποροῦσε νά ἐλπίζει στή θεία εὐσπλαχνία καί συγχωρητικότητα.

Ἡ προφητεία ἀρχίζει μέ μιά πρόσκληση γιά ἀκρόαση, κατά τήν ὁποία ὁ ἴδιος ὁ Θεός διευκρινίζει σέ πρῶτο πρόσωπο ὅτι ἀπευθύνεται ὄχι μόνο στίς βόρειες φυλές, στούς κατοίκους τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραήλ, πού ἀποτελοῦν τό ἀκροατήριο τοῦ Ἀμώς, ἀλλά «*καί ἐναντίον ὅλων τῶν φυλῶν πού ἔβγαλα ἀπό τή χώρα τῆς Αἰγύπτου*» (1β). Ἡ ἀναφορά στό θέμα τῆς ἐξόδου, πού ἀποτελεῖ κοινή παράδοση ὅλων τῶν ἰσραηλιτικῶν φυλῶν, ἐξυπηρετεῖ ἀπόλυτα τόν σκοπό τοῦ προφήτη, **νά τοποθετήσει τό ζήτημα τῆς ἐκλογῆς στίς σωστές του διαστάσεις**, διαλύοντας τίς ὅποιες παρεξηγήσεις

τοῦ λαοῦ πάνω σ᾽ αὐτό. Συγκεκριμένα τό γεγονός τῆς ἐξόδου τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπό τήν Αἴγυπτο προβάλλεται συχνά στά βιβλικά κείμενα, ἰδιαίτερα σέ δύσκολες στιγμές, ὡς ἐγγύηση γιά τή σωτηρία τοῦ λαοῦ καί ἔξοδο ἀπό τήν κρίση. Αὐτό γεννᾶ στή συνείδηση τοῦ λαοῦ αἰσθήματα βεβαιότητας καί ἀσφάλειας πού ὁδηγοῦν τελικά σέ παρερμηνεία τῆς σημασίας τῆς ἐκλογῆς. Τό κείμενο δέν ἀρνεῖται τή σημασία τοῦ γεγονότος τῆς ἐξόδου ὡς σωτηριώδους ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ κατά τό παρελθόν. Ξεκινώντας ὅμως ἡ προφητεία ἀπό τό γεγονός αὐτό, **θά καταλήξει σέ ἐντελῶς διαφορετικά ἀπό τίς λαϊκές ἀντιλήψεις περί ἐκλογῆς συμπεράσματα.**

Ὁ στίχος ἀρχίζει μέ ἀναφορά στήν εἰδική σχέση τοῦ Θεοῦ μέ τόν Ἰσραήλ:

«*Ἐσᾶς μόνον γνώρισα ἀπ᾽ ὅλες τίς φυλές τῆς γῆς*». Τό ρῆμα **γνωρίζω** πού χρησιμοποιεῖται ἀπό τόν Ἀμώς γιά τή δήλωση τῆς σχέσης αὐτῆς εἶναι στή Βίβλο πολυσήμαντο. Δέν δηλώνει ἁπλῶς μιά νοησιαρχική ἐνέργεια ἀλλά μιά βιωματική κοινωνία μέ τό γνωριζόμενο καί συχνά χρησιμοποιεῖται γιά νά δηλώσει ἀκόμα καί τή γαμική σχέση δύο προσώπων. Μέ τήν ἐπιλογή τοῦ συγκεκριμένου ρήματος, ἀντί τοῦ ρήματος ἐκλέγω, ὁ Ἀμώς δηλώνει προφανῶς ὅτι **μεταξύ Θεοῦ καί Ἰσραήλ ὑφίσταται μία μόνιμη καί διαρκής σχέση, ἡ ὁποία ἔχει συνέπειες καί γιά τούς δύο**. Κατά συνέπεια τά ἀπορρέοντα ἀπό τήν ἐκλογή προνόμια γιά τόν Ἰσραήλ, στά ὁποῖα ἀρέσκεται ὁ λαός νά προσβλέπει, συνιστοῦν μία μόνον πλευρά τοῦ θέματος. **Ἡ σχέση Θεοῦ-Ἰσραήλ, πού ἐγκαινιάζεται μέ τήν ἐκλογή καί συγκεκριμενοποιεῖται μέ τή Διαθήκη, στηρίζεται στήν ἀμοιβαιότητα. Ὅσο μεγαλύτερα εἶναι τά προνόμια τόσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ εὐθύνη**. Στόν βαθμό, ἑπομένως, πού ὁ Ἰσραήλ ἀδιαφορεῖ γιά τίς ὑποχρεώσεις του πού ἀπορρέουν ἀπό τήν ἐκλογή του, δέν μπορεῖ νά ὑπολογίζει πλέον στήν ἀπορρέουσα ἀπό τή Διαθήκη δέσμευση τοῦ Θεοῦ γιά τήν προστασία του.

Μέ τόν λόγο του ὁ Ἀμώς ἀνατρέπει πλήρως τούς κανόνες μέ τούς ὁποίους λειτουργεῖ ἡ λογική τοῦ ἀκροατηρίου του, **προσεγγίζοντας τό θέμα τῆς ἐκλογῆς ὄχι ἀπό τή σκοπιά τοῦ λαοῦ ἀλλά ἀπό τήν πλευρά τοῦ Θεοῦ**. **Ἡ ἐκλογή εἶναι γιά τόν προφήτη μία ἐλεύθερη πράξη τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκλέγει τόν Ἰσραήλ γιά τήν ἐξυπηρέτηση τῶν δικῶν του σκοπῶν καί ὄχι τῶν ἀνθρώπινων ἐπιδιώξεων τοῦ λαοῦ**. Ὁ Ἰσραήλ, κατά συνέπεια, δέν δικαιοῦται νά ἀπαιτεῖ μέ βάση τήν ἐκλογή του κάποια ἰδιαίτερα προνόμια ἀπό τόν Θεό, ἐνῶ, ἀντίθετα, **ὁ Θεός ἀπαιτεῖ, ἀκριβῶς ἐπειδή ὁ Ἰσραήλ εὐεργετήθηκε μέ τήν ἐκλογή, ἰδιαίτερη συμπεριφορά ἀπό αὐτόν**.

Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή ἡ προφητεία διατηρεῖ τήν ἐπικαιρότητά της καί γιά τή χριστιανική Ἐκκλησία, τήν ὁποία προειδοποιεῖ γιά τό πόσο ἀπαιτητική καί ἐπικίνδυνη μπορεῖ εἶναι ἡ δωρεά πρός αὐτήν τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπου τονίζεται: «*Σ᾽ ὅποιον δόθηκαν πολλά, θά ζητηθοῦν πολλά ἀπ᾽ αὐτόν· καί σ᾽*

ὅποιον δόθηκαν περισσότερα, θά τοῦ ζητηθοῦν περισσότερα» (Λου 12:48). Στήν ἴδια γραμμή μέ τόν προφήτη Ἀμώς, ἀπευθυνόμενος **ὁ ἀπόστολος Παῦλος πρός τούς Γαλάτες** (4:8-9) **θά ἀντιδιαστείλει ἀνάμεσα στήν πρίν ἀπό τήν εἴσοδό τους στήν Ἐκκλησία κατάσταση καί στή μετά ἀπό αὐτήν**: «***Παλιότερα, βέβαια, δέν γνωρίζατε τόν Θεό, καί εἴχατε ὑποδουλωθεῖ σέ εἴδωλα, σέ ψεύτικες θεότητες. Τώρα ὅμως πού γνωρίσατε τόν Θεό, ἤ σωστότερα τώρα πού σᾶς γνώρισε ὁ Θεός, γιατί ξαναγυρίζετε στά ἀσθενικά καί ἀνίσχυρα στοιχεῖα; Γιατί θέλετε νά ὑποδουλωθεῖτε πάλι σ' αὐτά;***» Καί σέ πολύ πιό αὐστηρό ὕφος ὁ **ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας**, συνδυάζοντας τά χωρία τοῦ Ἀμώς καί τοῦ Παύλου, θά τονίσει: «*Οὐκοῦν ὀλέθρου πρόξενον παντὶ τῷ λοιπὸν τὸ καταφρονῆσαι Θεοῦ, καὶ δεσποτιῶν ἀλογῆσαι θελημάτων τοῖς ἐπεγνωκόσιν αὐτόν, ἢ ἐγνωσμένοις παρ᾽ αὐτοῦ κατά γε τὸν τῆς πνευματικῆς οἰκειώσεως τρόπον*» (PG 71:456A).

(Πηγή: Περιοδικό "Εφημέριος" Μάιος – Ιούνιος 2022)